

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्
 त्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीं पङ्क्त्या पञ्चमीं
 यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवतीडांये
 वा एषा विभक्तिः पशव इडां पशुभिरेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
 नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
 स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः
 साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा
 अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि
 मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं
 मधोः पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव
 भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष
 प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥ (३)

त्वामग्ने वृषभं चेकिंतानं पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
 गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
 एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
 करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
 यां त्वां राज्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
 प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
 तदेवैतयाव रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
 वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
 स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
 समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
 यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
 चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
 अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
 सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये

स्याम। इदुवत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो (७)

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरूप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति
 न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥८॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
 ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
 तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
 तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानप नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा

वर्धन्तु वा॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॒जैर्भिरा॑ ग॒तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति
 यन्न दे॒वता॑यै जु॒ह्वत्यथ॑ कि॒न्दे॒व॒त्या॑ वसो॒धरि॒त्यग्नि॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा
 धारा॒ विष्णु॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा धारा॑ग्रावैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति
 भा॒ग॒धे॒यै॒नै॒वैनौ॑ सम॒र्धय॑त्यथो॑ ए॒ताम् (१०)

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्काम॑ ए॒नां जु॒होति॑ तदे॒वाव॑
 रु॒न्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्नि॒स्तस्यै॑ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑ शि॒वान्या॑
 यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑ शमयति॒
 यद्वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै
 वसो॒र्धारा॑यै (११)

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदा॒ज्यं मु॒च्छिष्ये॑त॒ तस्मि॑न्ब्रह्मो॒दनं॑
 प॑चेत्तं ब्रा॒ह्म॒णाश्च॒त्वारः॑ प्रा॒श्नी॒युरे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒ण
 ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनौ॑ त॒नुवां॑
 प्र॒ति॒ष्ठाप॑यति॒ चत॑स्रो धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभि॒रे॒व यज॑मानोऽमु॒ष्मि॑ल्लो॒केऽग्निं॑
 द॑हे॥ (१२)

उपेताभ्यारायै षट्त्वारिंशच्च॥१२॥

[३]

चित्तिं॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या॒ वै नामै॑षाहु॒तिर्वै॑श्वकर्म॒णी
 नैनं॑ चि॒क्या॒नं भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्ने॑ तम॒द्येति॑
 प॒ङ्क्या॑ जुहोति॒ प॒ङ्क्या॑हु॒त्या यज्ञ॑मुखमा॒रभ॑ते स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने
 स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इ॒त्याह॑ हो॒त्रा ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑-

उपाक्रामद्वागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
यशसेममर्पयेन्द्रावतीमर्पचितीमिहा वह। अयं मूर्धा परमेष्ठी
सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रं पश्यन्त उप सेदुरग्ने
तपो दीक्षामर्षयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै
देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेत साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
रभध्वमिमं पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उप दधात्येषा वा
अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्यैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं
भ्रंशते॥ (१६)

भागधेयजुह्वति परमा राष्ट्रं दधाति सप्त च॥१६॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं

उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्वातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः
 परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
 एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
 धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं
 ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेज एवाऽऽ-
 त्मन्धत्ते सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः
 स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहार्को वा एष
 यदग्निरसावादित्यः (१८)

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरैव ज्योतींषि सं
 दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे
 सलिलमासीत्स एतां प्रजापतिः प्रथमां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त
 तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
 ऽस्तीति (१९)

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्
 यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स
 विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्
 उपाधत्त ता दिशः (२०)

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
 ऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति

नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स एतां तृतीयां चितिमपश्यन्तामुपाधत्त
तदसावभवत्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वा (२१)

आयानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च
यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स
परमेष्ठिनमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति लोकं
पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयातयाम्नी लोकं पृणा-
यातयामा ह्यसौ (२२)

आदित्यस्तानृषयोऽब्रुवन्नुप व आयामेति केन न उपैष्यथेति
भूमेत्यब्रुवन्तां द्वाभ्यां चित्तीभ्यामुपायन्त्स पञ्चचितीकः समपद्यत्
य एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति विदुरेनं
देवा अथो एतासामेव देवतानाः सायुज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वाऽसौ पञ्चचत्वारिंशच्च॥२३॥—[५]

वयो वा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्च्छं
व्रतं चरेत्संवत्सरः हि व्रतं नाति पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति खलु
वै तं पशुर्य एनं पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राडुपचर्य
आत्मनोऽहिः सायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ (२४)

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां

लो॒कानां॒ वि॒धृत्यै॒ स्वय॑मातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिर॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒
दधा॑ती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॑र॒हिर॑ण्यं यथ॑स्वयमातृ॒ण्णा
उ॑प॒धाय॑ (२५)

हिर॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒दधा॑ती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कां ज्योति॑ष्मतः कुरु॒ते-
ऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति यास्ते॑ अ॒ग्ने सूर्ये॑
रुचं॑ उद्य॒तो दि॒वंमा॑तृन्वन्ति॑ रश्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य
नस्कृ॑धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रु॒चो गो॑ष्वश्वेषु॒ या रुचं॑। इन्द्रा॑ग्नी
ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॑ नो धत्त बृह॑स्पते। रुचं॑ नो धेहि (२६)

ब्रा॒ह्म॒णेषु॑ रुच॒५ राज॑सु नस्कृ॑धि। रुचं॑ वि॒श्येषु॑ शू॒द्रेषु॑ मयि॑ धेहि
रु॒चा रुच॑म्। द्वेधा॑ वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॑ यशं॑ इन्द्रि॒यं गच्छ॑त्य॒ग्निं
वा चि॒तमी॑जा॒नं वा यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्या॑त्म॒न्नेव॑ यशं॑ इन्द्रि॒यं धत्त॑
ईश्व॑रो वा ए॒ष आ॒र्तिमा॒र्तो॒र्योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ या॒मि
ब्र॒ह्म॒णा व॑न्द॒मान॒ इति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा॑ (२७)

जुहु॒या॒च्छान्ति॑रे॒वैषा॒ग्नेर्गु॒प्तिरा॑त्म॒नो ह॒विष्कृ॑तो वा ए॒ष योऽग्निं॑
चि॒नुते॑ यथा॒ वै ह॒विः स्क॑न्द॒त्येवं॑ वा ए॒ष स्क॑न्दति॒ योऽग्निं॑ चि॒त्वा
स्त्रिय॑मु॒पैति॑ मै॒त्रावरु॑ण्यामि॒क्षया॑ यजेत॒ मैत्रा॑वरु॒णता॑मे॒वोपै॑त्या॒त्मनो॑-
ऽस्क॑न्दाय॒ यो वा अ॒ग्निमृ॑तु॒स्थां वेद॑र्तु॒र्ऋतु॑र॒स्मै क॑ल्प॒मान॑ ए॒ति
प्र॒त्येव॑ तिष्ठति॒ संव॑त्स॒रो वा अ॒ग्निः (२८)

ऋ॒तु॒स्थास्त॑स्य॒ वस॑न्तः शिरो॑ ग्री॒ष्मो दक्षि॑णः प॒क्षो

वरुषाः पुच्छं शरदुत्तरः पक्षो हैमन्तो मध्यं पूर्वपक्षाश्चितयो-
 ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं
 वेदतुर्ऋतुस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
 ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छुद्य एवं विद्वानग्निं
 चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छु यथ्वयमातृणा उपधायं धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥२९॥—————[६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा।
 तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं
 संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता
 यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे
 व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्यते कृणुतादविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु
 सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे
 अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिना
 स्रुचा वेद्यां च बरहिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे।
 यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येनां सहस्रं वहसि
 येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने
 दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु
 गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो

वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्धृतस्य च याः।
तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥३२॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्।
उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वा हैतस्य क्रियते किं वा न यद्वा
अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति यास्ते अग्ने समिधो
यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं
नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतं पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव
तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः
पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां
पशूञ्छन्दांस्यव रुन्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनं पशुभ्यश्छन्दाभ्योऽवरुद्ध

चिनुते॥ (३५)

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥३५॥ [८]

मयिं गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयिं प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या आविवेश।
तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
ऽपक्रामुंका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्मृच्चापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वग्निश्चीयत इति
यदद्विः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
यच्छन्दाभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति

ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेजं एवाऽऽत्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीं पुरस्तादुप दधाति
 त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशं प्र वयति तस्माद्विशि
 दिक्प्रोता॥ (३९)

अपिं सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ ३९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा अश्वं
 प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यास्यत्स प्रत्यङ्गावर्तत
 तस्मा ऋषभं प्रत्यास्यत्स उदङ्गावर्तत तस्मै बस्तं प्रत्यास्यत्स
 ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत
 एवैनम् (४०)

अवरुध्यं चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
 मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नं पशवं एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादिति सन्तरां तस्यं पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय

ए॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त स॒माव॑दस्यान्नः॑ स्या॒दिति॑
म॒ध्यत॑स्तस्योप॑ द॒ध्यात्स॑माव॑दे॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त
भूयो॑ऽस्यान्नः॑ स्या॒दित्यन्ते॑षु तस्य॑ व्यु॒दूह्योप॑ द॒ध्यादन्त॑त ए॒वास्मा॑
अन्न॑मव॑ रुन्धे भूयो॑ऽस्यान्न॑म्भवति॥ (४२)

ए॒न॒म॒स्यान्न॑म्भूयो॑स्यान्न॑म्भवति॥ ४२॥ _____ [१०]

स्ते॒गान्द॑ष्ट्राभ्यां॑ म॒ण्डूका॑ञ्ज॒म्यैभि॑राद॒कां खा॑देनोर्जः॑
स॑सू॒देनार॑ण्यं जा॒म्बीले॑न॒ मृद॑म्ब॒स्वैभिः॑ शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑काभिः॒
शर्क॑रामु॒त्सादे॑न॒ जिह्वा॑मव॒क्रन्दे॑न॒ तालु॑ः सर॑स्वतीं जिह्वा॒ग्रेण॑॥ (४३)

स्ते॒गान्द्वावि॑शतिः॥ ४३॥ _____ [११]

वाज॑ः ह॒नूभ्या॑म॒प आ॑स्ये॒नादि॒त्याञ्ज॒श्रुभि॑रु॒पया॑म॒मध॑रेणोष्ठे॒न
सदु॑त्तरे॒णान्त॑रेणानू॒काशं॑ प्र॒काशे॑न॒ बाह्य॑ः स्तनयि॒तुं निर्बा॑धेन॒
सूर्या॑ग्नी चक्षु॒भ्यां वि॒द्युतौ॑ क॒नान॑काभ्याम॒शनिं॑ म॒स्तिष्के॑ण॒ बलं॑
म॒ज्जभिः॑॥ (४४)

वाजं॑ पञ्चवि॑शतिः॥ ४४॥ _____ [१२]

कूर्मा॑ञ्छ॒फैर॒च्छला॑भिः॒ कपि॑ञ्ज॒लान्त्साम॑ कु॒ष्ठिका॑भिर्ज॒वं
जङ्घा॑भिरग॒दं जानु॑भ्यां वी॒र्यं॑ कु॒हाभ्यां॑ भ॒यं प्र॑चा॒लाभ्यां॑
गुहो॑प॒पक्षा॑भ्याम॒श्विना॑व॒सोभ्या॑मदि॒तिः॑ शी॒र्ष्णा निर्ऋ॑तिं
निर्जा॑ल्मकेन शी॒र्ष्णा॑॥ (४५)

कूर्मान्नयौविंशतिः ॥ ४५ ॥ ————— [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानं तेन चित्तं मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तरां मृशकान्केशैरिन्द्रं स्वपंसा वह्नेन
बृहस्पतिं शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ (४६)

योक्त्रमेकंविंशतिः ॥ ४६ ॥ ————— [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्भ्यां सवितारं पुच्छेन गन्धर्वाज्छेपेनाप्सस
मुष्काभ्यां पवमानं पायुनां पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम् ॥ (४७)

————— [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम्भ
पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीं प्लीहा वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ ४८ ॥ ————— [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिवं
पृष्ठेन वसूनां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ (४९)

पृष्णश्चतुर्विंशतिः॥४९॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॑र्निर्ऋ॒तिम॑स्थभि॒रिन्द्र॑ꣳ स्वप॑सा॒ वह॑ेन रु॒द्रस्य॑
विच॒लः स्क॒न्धोऽहो॑रा॒त्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑ऽर्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑ मा॒सां च॑तुर्थ
ऋ॒तूनां प॑ञ्चमः सं॒वत्सर॑स्य ष॒ष्ठः॥ (५०)

ओजो॑ वि॒ंशतिः॥५०॥ [१८]

आ॒न॒न्दं न॒न्दथु॑ना॒ कामं॑ प्र॒त्यासा॒भ्यां भ॒यꣳ शि॑ती॒मभ्या॑
प्र॒शिषं॑ प्र॒शासा॒भ्याꣳ सू॒र्याच॑न्द्रमसौ वृ॒क्याभ्या॑ꣳ श्याम॑श॒बलौ
म॒त॑स्त्रा॒भ्याव्यु॑ष्टिꣳ रू॒पेण॑ नि॒मृक्ति॑मरू॒पेण॥ (५१)

आ॒न॒न्दꣳ षोड॑श॥५१॥ [१९]

अ॒ह॒र्माꣳसे॒न रा॒त्रिं पी॑व॒सापो॑ यू॒षेण॑ घृ॒तꣳ रसे॑न॒ श्यां व॑स॒या
दू॒षीका॑भि॒र्ह्रादु॑नि॒मश्रु॑भिः पृ॒ष्वा॒न्दि॒वꣳ रू॒पेण॑ नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रू॒पेण॑
पृ॒थि॒वीं च॑र्म॒णा छ॒वीं छ॒व्योपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहा॒लब्धाय॑ स्वाहा॒ हुताय॑
स्वाहा॑॥ (५२)

अ॒ह॒र॒ष्टावि॑ंशतिः॥५२॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्ष॒तिः सोम॑स्य तृ॒तीया॒पां
च॑तुर्थ्यो॒षधी॑नां पञ्च॒मी सं॒वत्सर॑स्य ष॒ष्ठी म॒रुताꣳ सप्त॑मी
बृ॒ह॒स्प॒तेर॑ष्ट॒मी मि॒त्रस्य॑ न॒वमी॑ वरु॒णस्य॑ द॒शमी॑न्द्र॒स्यैका॑द॒शी
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ द्वा॒दशी॑ द्यावा॑पृथि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒मस्य॑ पा॒टूरः॥ (५३)

अग्नेरेकात्रिंशत्॥ ५३॥ _____ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां
चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी
त्वष्ट्रं नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः
पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविंशतिः॥ ५४॥ _____ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां सन्ततिः स्रावन्याभ्यां शुक्रान्पित्तेन
हरिमाणं यक्रा हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकंभिः शवर्तानूवध्येन
शुनो विशसनेन सर्पल्लोहितगन्धेन वयांसि पक्वगन्धेन
पिपीलिकाः प्रशादेन॥ (५)

पन्थान्द्वाविंशतिः॥ ५५॥ _____ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥ (५६)

क्रमैरष्टादश॥ ५६॥ _____ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्माऽन्तरिक्षं समुद्रो
योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वतः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रं मासांश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥ (५७)

द्यौः पञ्चविंशतिः॥ ५७॥ _____ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
 तै लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
 यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स तै लोकस्तं जैष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥ (५)

यस्मिन्त्रष्टौ च॥५८॥ [२६]

प्राचीनव९शं यावन्त ऋक्सामे वाग्वे देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्कुद्रश्च तद्धिरण्य९ षट्पदानि ब्रह्मवादिनो
 विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥११॥
 प्राचीनव९शुं स्वाहेत्याहु यैऽन्तः शरा ह्येष सं तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणः षट्शंसतिः॥७६॥
 प्राचीनव९शं परिचरति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
 समाप्तः॥५-७॥